

АНОТАЦІЯ

Чистотіна О. О. Дискурси події: між вірністю і зреченням. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 – Філософія (Галузь знань 03 – Гуманітарні науки). – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2021.

Дисертація присвячена дискурсам події, що стверджують подію між вимогами вірності і загрозами зречень. В роботі обґрунтовано визначення події як розриву, що іменується, визначено специфіку після-подієвих ситуацій через концепцію конфлікту тлумачень вірності, досліджено поетику дискурсів події та їхню політичну дієвість.

Проблема невизначеності онтологічного статусу події актуалізується щоразу після події як неможливість об'єктивно визначити, чи дійсно те, що відбулось, було саме подією. Революція, зустріч, трагедія становлять єдність лише із певного заангажованого ракурсу, натомість за умови його виключення розпадаються на ряд обставин чи випадків. Ця самореферентність події і замкнене коло її самоствердження зумовлюють зміщення фокусу дослідницької уваги з події на дискурси події: саме у багатоголоссі дискурсів, що сперечаються, відбувається ствердження події. Український контекст протистояння дискурсів на тлі війни та світовий контекст дискусій щодо пандемії посилюють гостру актуальність дослідження дискурсів події.

Метою дисертаційної роботи є осмислення дискурсів як таких, що стверджують подію між вимогами вірності і загрозами зречення. **Об'єктом** виступають дискурси події, **предметом** є дискурси події між вірністю і зреченням. Авторську **теоретико-методологічну позицію** сформовано на основі філософії події Алена Бадью та її лаканіанської інтерпретації Славоєм Жижеком. **Концептуальну основу** складають поняття *події, вірності і*

неіменованого (Ален Бадью), *Реального* та *паралаксного розриву* (Славой Жижек), *війни мов* та *акратичного дискурсу* (Ролан Барт), *перекладу* (Жак Дерріда), *іменування* та *неіменованої спільноти* (Моріс Бланшо), *історичного досвіду* (Франклін Анкерсміт). В роботі відповідно до поставленої мети визначено чотири **завдання**, які послідовно виконуються у чотирьох розділах:

- провести порівняльний аналіз філософії події Мартіна Гайдеггера, Жиля Дельоза, Алена Бадью, зосереджуючи увагу на мовних аспектах події;
- дослідити дискурсивне поле ствердження події і обґрунтувати необхідність введення концепту «говір»;
- дослідити поетику дискурсів події у протиріччі вірностей і зречень та концептуалізувати «перекладання» як тактики акратичних дискурсів;
- визначити політичну дієвість дискурсів події: їхні хиби, спокуси і роль у маніфестації спільноти.

Ключові концепції події розглянуті з акцентом на аспектах, пов'язаних із мовою. Це, по-перше, гайдеггерівська *подія-освянення*, яка визначається як співналежність людини і буття, що здійснюється мовно. По-друге, це дельозівська *подія-ефект* на межі речей і речень, тіл і мов, що здійснює їхнє розрізнення і уможливорює мову. По-третє, це бадьюанська *подія істини*, яка здійснює доповнення ситуації і стверджується в іменуваннях. Жижек, інтерпретуючи бадьюанську філософію події в категоріях Жака Лакана, визначає подію як травматичне зіткнення з Реальним, а її іменування – як мовне вписування цієї зустрічі. З опорою на цю жижекову інтерпретацію події запропоновано визначення події як *розриву, що іменується*. При цьому під розривом розуміється зіткнення з Реальним, а під іменуванням – символізація цього розриву. В такому визначенні поєднуються два підходи до розуміння події: з одного боку, це зміна сприйняття реальності, те, що непередбачувано стається (розрив), з іншого – це зміна самої реальності, те, що здійснюють на основі рішення (іменування). Зіткнення з Реальним у точці неіменованого спричиняє множинні символічні перспективи іменувань

неіменованого. У дисертації визначено чотири точки неіменованого, в яких трапляється зіткнення з Реальним, і, відповідно, чотири типи події: неіменоване «ми» як Реальне колективного – подія солідарності, неіменоване «ти» як Реальне іншого – подія зустрічі, неіменоване «воно» як Реальне речі – подія натхнення, неіменоване «ніщо» як Реальне смерті – подія трагедії.

Поєднання в події розриву та іменування зумовлює нездоланну протирічність події – Реальне перериває мовлення, а мовлення нищить Реальне, лише такою ціною стверджуючи подію. В роботі висунуто гіпотезу і обґрунтовано думку про те, що дискурси події завжди знаходяться між вірністю і зреченням через неможливість абсолютної вірності. Поєднання в події іменування і того, що чинить спротив мові, спричиняє численні протиріччя через необхідність вірності водночас розриву / іменуванню, Реальному / символізованому, слідам / насліддю. Неспівможливість цих вимог спричиняє існування стратегій уможливлення вірності, які вирішують дилему через обрання однієї зі сторін вірності: або мовчання як вірність неіменованому, або красномовство як вірність найменуванню, або репрезентація Реального як вірність образу події, або нищення репрезентацій як вірність розриву.

Дискурси, що дбають про вірність події, діють відповідно до двох тенденцій: або створення нового порядку (усталення і нормалізація), або постійне оновлення розриву (розлад і ненормальність). Ті дискурси, які чинять спротив нормалізації мови після подієвого затинання, в роботі визначені як *говори* – акратичні дискурси вірності події, що цураються будь-якої інституціоналізації. Існуючим стратегіям уможливлення вірності вони протиставляють розрізнені тактики неможливої вірності – мову в ризикованій переробці чи образ у зникненні. Реалізації номадичної вірності говорів, які прагнуть не творення твору, а тривання тексту, визначено як тактики *перекладання*: ці тактики і не дають остаточне ім'я Реальному, і не залишають його неіменованим. На основі аналізу поетики акратичних дискурсів події

визначено наступні риси говорів – неповнота, недосконалість, переривчастість.

Політична дієвість дискурсів події визначається насамперед протистоянням різних розумінь вірності. Щоразу після події відбувається не лише протистояння дискурсів вірності і дискурсів заперечення, але і боротьба між самими дискурсами вірності. При аналізі політичної дієвості дискурсів події розглянуто три фігури зла за Бадью – зрада, симулякр, катастрофа. Вони доповнені визначенням чотирьох фігур спокус, які пропонують чотири типи однозначних розрішень протиріч вірності:

- *історизація*: «володіти і обговорювати» (об’єктивація події і набуття щодо неї зовнішнього погляду; підміна бажання-бути бажанням-знати);

- *меморизація*: «бути і обговорювати» (муміфікація слідів замість опрацювання насліддя; делегування особистої вірності дискурсам колективної пам’яті і заміщення того, що пам’ятається, самими заходами комеморації);

- *ритуальне відтворення*: «бути і здійснювати» (сакралізація та повторення єдиного прочитання події; перетворення події на позачасову і атопічну);

- *трансляція*: «володіти і здійснювати» (перехід від «бути» до «мати», підміна події видовищем події).

Цим чотирьом спокусам протистоять тактики створення неіменованих спільнот – не на основі ідентичності, а через прийняття події і спільного розуміння вірності їй. Кожна спільнота, яка центрується на події, водночас сингулярна (локалізована хронологічно і територіально) і універсально звернена (не обмежена певною ідентичністю). Недосяжність її вірного найменування спричиняє тривання вірнісних іменувань. Маніфестація неіменованої спільноти здійснюється між невірністю неманіфестованого «ми» і зреченням остаточно закріпленого «ми» – і тим самим практикує неможливу вірність.

Наукова новизна отриманих результатів визначається вибором нового предмету дослідження і конкретизується в таких твердженнях:

1. Дістали подальшого розвитку ідеї Бадью та Жижека стосовно самореферентності події, їх доповнено визначенням події як *розриву, що іменується*.

2. Уточнено бадьюанську класифікацію подій, визначено чотири роди подій відповідно до точок неіменованого, в яких локалізується зіткнення з Реальним; таким чином, розширено бадьюанське розуміння любовної, мистецької та політичної подій, а наукову подію (як таку, що має справу з реальністю, а не Реальним) замінено на трагічну (як таку, що має справу з Реальним смерті і є однією з умов філософії).

3. Доведено недосяжність для дискурсів події абсолютної вірності без зречень, яка зумовлена поєднанням в імперативі вірності події неспівможливих вимог вірності водночас і розриву, й іменуванню.

4. Сформульовано стратегії уможливлення вірності (мовчання – красномовство, репрезентація – нищення репрезентацій) і тактики береження неможливої вірності (мова у ризикованій переробці, образ у зникненні).

5. Вперше введено до наукового обігу поняття «говір» для позначення акратичного дискурсу події, що протистоїть інституціалізації, та концептуалізовано «перекладання» як вірнісну дію говорів.

6. Проаналізовано політичну дієвість дискурсів події: хиби дискурсів (зрада, симуляція, абсолютизація могутності), спокуси уможливлення вірної дії (історизація, меморізація, ритуальне відтворення і трансляція) і практикування неможливої вірності в конструюванні неіменованої спільноти.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів визначається сукупністю винесених на захист положень, які мають значення для розуміння і вирішення протиріч після-подієвих ситуацій. Концепція події як розриву, що іменується, дає ракурс бачення в протиріччях дискурсів події необхідної складової ствердження події, а отже, дозволяє створити підстави для порозуміння в після-подієвих ситуаціях. Результати дослідження можуть

бути використані для подальшої розробки цієї теми у теоретичному напрямку філософії події чи в практичному напрямку дискурс-аналізу. Одержані результати дослідження визначають структурну модель стратегій, тактик, хиб та спокус дискурсів події, за якою можна аналізувати дискурсивні поля конкретних подій. Результати дослідження можуть бути використані в навчальному процесі при підготовці лекцій з філософії події, філософії мови, теорії дискурсу.

Ключові слова: Ален Бадью, вірність, дискурси події, зречення, іменування, мова, неіменоване, поетика говорів, перекладання, Реальне, репрезентація події, розрив, Славой Жижек, спільнота, філософія події.